

«فحاشی» عامل 60 درصد نزاع‌های خیابانی

نزاع، درگیری، خشونت و مسائلی از این دست البته سابقه بسیار کهنی دارند. با تشکیل نخستین اجتماعات بشری نزاع همراه انسان‌ها بوده‌است.

سلامت نیز: نزاع، درگیری، خشونت و مسائلی از این دست البته سابقه بسیار کهنی دارند. با تشکیل نخستین اجتماعات بشری نزاع همراه انسان‌ها بوده‌است. در دوره مدرن هم شاهد این مسئله اجتماعی هستیم. باید پذیرفت نزاع مسئله‌ای فراگیر است. یک جرم‌شناس و آسیب‌شناس اجتماعی در این باره می‌گوید: «#171; نزاع و خشونت، تابع مکان نیست و در هر جا می‌تواند بروز کند و ریشه در مسائل اجتماعی چون تبعیض و بی‌عدالتی اجتماعی دارد.»

گفت‌وگوی «#171; قانون»؛ با دکتر سعید خراطها، درباره پدیده نزاع و علل شکل‌گیری و استمرار آن از آغاز جوامع بشری تاکنون حتی به نزاع میان زنان هم کشید و همین‌طور واگیر شدن آن به همه قشرهای اجتماع! آقای خراطها یک تعریف علمی و جامعه‌شناختی از نزاع خیابانی برای مخاطبان «#171; قانون» ارائه دهید.

نزاع و درگیری کنشی است به قصد آسیب‌رساندن به فرد دیگری همراه با آسیب روحی - روانی یا فیزیکی. نزاعی بودن خیابان یک موقعیت است.

نزاع خیابانی در ایران از نظر میزان قلمرو و شیوع به چه صورت است؟

ما می‌توانیم به چند روش برآورد کنیم. برآوردی که از آمارها به دست می‌آید. همیشه قابل اتکا نیست؛ چون به حساسیت‌های اجتماعی مربوط می‌شود و بسیاری از نزاع و درگیری‌ها در جاهایی رخ می‌دهد که ثبت نمی‌شوند. مثل مناطق حاشیه‌ای شهرها یا نزاع و درگیری‌هایی که در روستاها رخ می‌دهند. اکثراً به پاسگاه یا پلیس مراجعه نمی‌کنند و ثبت نمی‌شوند، اما رخدادها ثبت شده نشان می‌دهد که تهران در رتبه اول است. سال‌هاست بیشترین جرمی که در کشور ثبت شده است، نزاع و درگیری است.

نزاع و درگیری خیابانی در چه مناطقی کمتر روی می‌دهد؟

در مناطقی می‌تواند کم باشد که نظارت اجتماعی بیشتر باشد و مسائل اجتماعی کمتر باشد؛ اما در مجموع نزاع یک رخداد فراگیر است و در هر جا می‌تواند بروز کند. کم و زیاد بودن این پدیده اجتماعی تابع مکان‌ها نیست. در بعضی مناطق به واسطه ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی بیشتر یا کمتر است.

روند نزاع‌های خیابانی در ایران، در سال‌های اخیر چگونه بوده است؟

افزایشی بوده است.

علل افزایش نزاع‌های خیابانی در ایران چه بوده؟

عموم آسیب‌های اجتماعی از جمله نزاع و درگیری ریشه در مسائل اجتماعی دارند. هرچه مسائل اجتماعی شایع‌تر و فراگیرتر شوند، آدم‌های بیشتری درگیر مسائل اجتماعی می‌شوند. واکنش‌های آن‌ها در آن شرایط نابهنجار اجتماعی پیچیده‌تر و انحرافی‌تر می‌شود. ریشه نزاع و درگیری و دیگر آسیب‌های اجتماعی در مسائل اجتماعی است. در فقر، بیکاری، تورم، تبعیض، رشوه، فساد اداری، فاصله طبقاتی و بی‌عدالتی اجتماعی است.

رابطه بین نزاع خیابانی و طبقات اقتصادی و اجتماعی چگونه است؟

وقتی بیکاری باشد تورم ایجاد می‌شود، قیمت‌ها بالا می‌رود و بر سر بالارفتن قیمت‌ها درگیری ایجاد می‌شود. افراد توانمندی‌های حیاتی خود را از دست می‌دهند و نمی‌توانند نیازهای روزمره خود را تأمین کنند. بی‌عدالتی اجتماعی و تبعیض وقتی رخ می‌دهد و عده‌ای خود به خود و بدون توجه پولدار می‌شوند و عده‌ای دیگر فقیر می‌شوند، بیشتر اجتماعی شکل می‌گیرد و تقابل اجتماعی بروز می‌کند که منجر به نزاع و درگیری و خشونت می‌شود.

در چند سال اخیر به نظر می‌رسد نزاع‌های اتفاقی و ناگهانی تبدیل به نزاع‌های از قبل برنامه‌ریزی شده می‌شوند، چرا؟

فشارهای روحی-روانی، استرس‌های وارد شده بر فرد، مشکلات اقتصادی، خانوادگی باعث نزاع‌های ناگهانی می‌شود و اما اینکه چرا نزاع‌های از قبل برنامه‌ریزی شده اتفاق می‌افتد، یکی از دلایل آن نبود حاکمیت قانون، بی‌اعتمادی به روندهای قضایی و اطلاع دادرسی است، بر اساس پژوهش‌های انجام شده بیش از نیمی از نزاع‌هایی که به وقوع می‌پیوندد سابقه اختلاف داشتند. حدود 57 درصد افراد از قبل هم را می‌شناختند. روندهای قضایی به حل اختلاف طرفین منجر نمی‌شود. حتی به دادگاه هم کشیده شود، به یک حکم مکانیکی منجر می‌شود و اختلاف همچنان باقی می‌ماند. بنابراین وقتی امید به حل روندهای قضایی و پلیسی کاسته می‌شود افراد به سمتی می‌روند که حق و حقوق خودشان را خودشان به دست آورند.

نزاع خیابانی در بین زنان هم رایج است و گاهی شدید هم می‌شود. علت بروز چنین پدیده‌ای چیست؟

البته نزاع زنان نسبت به مردان خیلی کمتر است ولی در چند سال اخیر روند افزایشی داشته است. از زمانی که زنان از خانه بیرون آمده‌اند و وارد اجتماع شده‌اند، مشارکت اجتماعی آن‌ها بیشتر شده و نزاع‌های خیابانی در میان زنان بیشتر شده و دلیل دیگری که در افزایش نزاع خیابانی زنان تاثیر گذاشته وجود عشق‌های مثلی است.

طبق آمار سازمان پزشکی قانونی کشور 20 درصد نزاع‌های خیابانی منجر به جرح یا قتل می‌شوند، چرا؟

در زمانی که زنان طرف دیگر مردان شوند، خشونت افسارگسیخته و کنترل نشده‌ای از طرف مرد به زنان اعمال می‌شود و همچنین استفاده از وسایلی همچون چماق، چوب، اسلحه و... همیشه در نزاع و درگیری احتمال جرح یا قتل وجود دارد. در گذشته شاهد بودیم وقتی نزاع و درگیری رخ می‌داد، شاهدان و بزرگ‌ترها پا در میانی می‌کردند و سعی می‌کردند نزاع را فیصله بدهند و پایان دهند، ولی الان می‌بینیم بی‌تفاوت شده‌اند.

ریش سفیدی، حرمت‌ها، احترام به بزرگ‌تر و حرف شنوی از آن‌ها الان فروریخته است. در سیستم نوین کنترل رسمی که در کشور ما پدید آمده نیروهای رسمی جایگزین نیروهای غیررسمی شدند. کنترل اجتماعی جایگزین نیروهای غیررسمی نظارت اجتماعی شدند، یعنی پلیس جایگزین ریش سفیدی و بزرگ‌ترهای محل زندگی و کار شده است و حق دخالت آن‌ها کوتاه شده است. کم‌شدن نظارت اجتماعی، کم‌شدن از هیمنه ریش سفیدی و بزرگ‌ترها، نیروهای مردمی که می‌توانند در درگیری‌ها و نزاع‌ها ایفای نقش کنند ضعیف شده‌اند. نهادهای غیررسمی تاثیر مردم را از بین برده‌است. زنان می‌توانند نقش میانجی را بازی کنند، اما حالا زبان نقش خود را از دست داده است. زبان‌ما، زبان خشونت شده است. این زبان ریشه در فرهنگ دیکتاتورمآب جامعه دارد و زنان نمی‌توانند نقش میانجی را بازی کند و اختلاف به عمل کشیده می‌شود.

چرا زبان جامعه و ادبیات رایج میان مردم خشن و به خصوص در میان جوانان و نوجوانان سخیف شده است؟

زبان ریشه در فرهنگ ما دارد. طبق پژوهش‌های من 60 درصد نزاع‌ها به علت فحش اتفاق افتاده است. خرده‌فرهنگ‌های انحرافی واژگانی دارند مثل پدرسگ، چت کردن، میخ کردن و... که این واژه‌ها در جامعه گسترش یافته‌اند و به خانواده‌ها هم انتقال داده شده‌اند و زبان مخفی وارد زبان رسمی می‌شود و معانی خود را از دست می‌دهند. بسیاری از قتل‌ها به علت زبان به‌وقوع می‌پیوندند. فرهنگ خیابان مملو و سرشار از مفاهیم زشت، کج و سخیف است. فرهنگ خیابان بر فرد چیره شده و فرهنگ خیابان به خانواده انتقال داده می‌شود. اعضای خانواده برای صحبت کردن با هم از ادبیات خیابانی استفاده می‌کنند. فرزندی که در خانواده متولد می‌شود بچه خیابانی است و یک انسان خیابانی در درون خانواده متولد می‌شود. خرده‌می‌گوید انحرافی گسترش یافته‌اند.

نزاع یک پدیده دیرپایی است که در میان جوامع قبیله‌ای وجود داشته است؛ ولی ما در دوره مدرن باز هم شاهد این پدیده هستیم؟

این دلیل بر داشتن منشأ قومی، قبیله‌ای نیست. این اختلافات بین آدم‌هاست که همیشه وجود داشته و حل نشده است و لزوماً قانون نمی‌تواند از این پدیده جلوگیری کند، بلکه این مسائل اجتماعی هستند. تبعیض و نابرابری هر جا وجود داشته باشد، نزاع و درگیری می‌تواند بروز کند و جنگ‌هایی که در سطح بین‌المللی رخ می‌دهند یک سیمای رسمی از نزاع و درگیری هستند و مدرنیته لزوماً

به حل مسائل انسان‌ها ختم نمی‌شود.

به نظر شما نقص در فرآیند جامعه‌پذیری یک فرد تا چه حد می‌تواند در بروز این فرآیند موثر باشد؟

خیلی زیاد، ما بازتولید خشونت را به دلیل نقص در فرآیند جامعه‌پذیری داریم، ارزش‌ها و هنجارهای متضاد، متعارض، متناقض داریم. مثلاً در بلوچستان یا کردستان که دچار عدم توسعه‌یافتگی اقتصادی هستیم این پدیده خود را نشان می‌دهد. به بچه‌ها بگوئیم قاچاق خوب است یا بد! به بچه بگوئیم پارتی‌بازی خوب است یا بد! درگیر شدن با پلیس خوب است یا بد! تمام کنش‌های انحرافی اجتماعی معلول هستند، علت مسائل اجتماعی هستند. برخورد با مجرم سخیف‌ترین کاری است که نهادهای ناظر و انتظامی‌ما می‌توانند انجام دهند.

رسانه‌ها به خصوص رسانه ملی در مورد این مسئله اجتماعی چه نقشی ایفا کرده است؟

رسانه ملی ممکن است تعلیم خوبی به جامعه ارائه بدهد اما نتیجه آن در جامعه معکوس باشد. مثلاً در سریالی که از یکی از شبکه‌ها پخش می‌شد، زن و مردی را نشان می‌داد که بچه‌دار نمی‌شدند و بچه‌های مردم را می‌زدیدند و می‌خواست قبیح‌بودن این عمل را نشان دهد، اما در جامعه ما که زمینه مسائل اجتماعی وجود دارد به آموزش این عمل منجر می‌شود و به مسئله اجتماعی که 20 سال در جامعه وجود دارد و حساسیت آن کم شده است می‌پردازد و نقش مخرب دارد اما در یک جامعه سالم نتیجه‌بخش است. رسانه ملی وقتی به یک ناهنجاری می‌پردازد که فراگیر شده است، وقتی تبدیل به یک هنجار شده است. بنابراین می‌توان گفت رسانه ملی، بسیار ضعیف عمل کرده است؛ چراکه گاهی باعث، افزایش مسائل اجتماعی از جمله نزاع و درگیری شده است.

نظام تعلیم و تربیت در ارتباط با نزاع، درگیری، خشونت چه عملکردی داشته است؟

نظام تعلیم و تربیت ما از وضعیت عمومی جامعه تبعیت می‌کند. وقتی که استاد دانشگاه، معلم، مدیر مدرسه و... خود گرفتار مسائل اجتماعی هستند، مطمئناً نمی‌توانند نقش مثبت ایفا کنند و ما شاهد بازتولید مسائل اجتماعی از جمله نزاع و درگیری در محیط‌های آموزشی و فرهنگی هستیم.

آیا مدیریت اجتماعی برای کاهش نزاع و درگیری عملکرد موفقی داشته است؟

مدیریت اجتماعی به دلیل نگاه بالا به پایینی که دارند از خود رفع مسئولیت می‌کنند و از مسئولیت فرار می‌کنند. بسیاری از نهادهایی که برای ایفا کردن نقش مدیریت اجتماعی از بیت‌المال پول می‌گیرند و امکانات برایشان فراهم شده است پاسخگو نیستند و مسئولیت خود را قبول نمی‌کنند. مثلاً هیچ نهادی مسئولیت «محمد بیجه« را قبول نمی‌کند، ریشه مسائل اجتماعی عموماً کج‌کارکردی نهادهاست.

مدیریت پیشگیری به چه صورت عمل کرده است؟

مدیریت پیشگیری ضعیف عمل کرده است به دلیل عدم حاکمیت قانون، صادر کردن احکام مکانیکی، خلأ قانونی و نقص در اجرای قانون. مثلاً در یک جاهای کشور قاچاق، امری حیاتی و در جای دیگر عمل مجرمانه است. ولی در مورد قاچاق یک قانون داریم و آن عمل مجرمانه است. قانون باید انطباق با فرهنگ باشد. ما تنوع فرهنگی داریم. اساساً روند احکام قضایی که عموماً منجر به حبس می‌شوند غلط است. زندان‌ها منجر به رشد جرایم شده‌اند.

توجه به سلامت روان می‌تواند در کاهش نزاع و درگیری موثر باشد، ولی در جامعه ما، هم مسئولان و هم مردم بی‌توجه هستند.

به شتر می‌گویند چرا کوهانت کج است، می‌گوید حالا کجایم صاف است؟! کاهش افسردگی، اضطراب و بیماری‌های روانی نشانه‌های توسعه سلامت روان است و در کشور ما به آن توجه نمی‌شود. آموزش‌ها هم خیلی به سلامت روان نمی‌پردازد و به کرامت نفس توجه نمی‌شود. بیماری‌های روانی تابع تحولات اجتماعی هستند.

کشمکش‌های موجود در صحنه سیاسی کشور در افزایش نزاع و درگیری تاثیر داشته است؟

کشمکش‌های سیاسی، خود یک نوع درگیری و نزاع رسمی است. روش‌هایی که پلیس از آن‌ها استفاده می‌کند برای مردم الگو می‌شود و از آن‌ها استفاده می‌کند. کنش‌های انحرافی واگیر هستند. مثلاً وقتی باتوم را در دست پلیس می‌بینیم، مردم چوب به دست می‌گیرند. در درگیری سیاسی با افزایش نزاع خیابانی و برعکس ارتباط مستقیم وجود دارد.

مقایسه نزاع و درگیری خیابانی در کشورهای همجوار با ایران چگونه است؟

در کشورهای عربی، افغانستان و پاکستان نزاع و درگیری نسبت به ایران خیلی بالاست. این موضوع ویژگی فرهنگی آن‌ها محسوب می‌شود اما در کشور ما نزاع و درگیری، معلول، علت‌هایی چون مسائل اجتماعی است و با درست شدن مسائل اقتصادی و اجتماعی خشونت نیز کاهش می‌یابد.

راهکار کاهش نزاع خیابانی چیست؟

افزایش رفاه اجتماعی، کاهش فساد اداری، پارتی‌بازی، بی‌عدالتی اجتماعی و مسائلی از این دست که نیازمند عزم ملی است.